

Inspiratie voor een geactualiseerde agenda voor de toekomst van jeugdwerk

**De kracht of de klacht?
Reflecties over jeugd, jeugdbeleid en jeugdwerk**

Guy Redig

Inhoud

Inleiding	3
1. Een snelle reflectie op de positie van jongen mensen	4
Alsmaar paradoxen, schijnbare tegenstellingen	4
Alsmaar meer apartheid ... ook een paradox?	6
Een illustratie bij deze paradoxen: de meerderjarigheid	7
2. Het jeugdwerk in Vlaanderen, hoopvol in de schaduw?	8
Even terugblikken	8
Het Vlaamse jeugdwerk: autonome en jonge vrijwilligers	9
Het Vlaamse jeugdwerk als ideologisch concept	9
Hip hoera ... met wat voorbehoud	10
Jeugdwerk en jeugdbeleid als ongelijke tandem	11
3. HarD op de tong. Wat en wie bedreigt (bedriegt) het Vlaamse jeugdwerk / jeugdbeleid?	11
De Vlaamse overheid: handrem op en ongestoord door enige betrokkenheid	11
Hoe is en blijft dit mogelijk? Prioriteiten?	12
Hallelujah	13

Dit artikel komt voort uit de inspiratiedag #Jeugdwerkwerkt, dat doorging op donderdag 21 mei 2021. Tien sprekers legden nieuwe vraagstukken voor aan jeugdwerkers en de jeugdwerksector. We blikten terug op hoe het jeugdwerk creatieve oplossingen vond om met een crisis om te gaan, maar keken vooral vooruit naar de kansen voor de toekomst. Guy Redig was één van de sprekers op de inspiratiedag. We vroegen hem, net zoals de andere sprekers op de inspiratiedag, zijn vraagstuk in een artikel te gieten. We bundelen deze artikels op ambrassade.be/nl/jeugdwerkwerkt2023. De artikels geven voeding om onze ‘agenda voor de toekomst van het jeugdwerk’ te actualiseren. Lees er meer over op [de website van De Ambrassade](#).

Guy Redig heeft een lange ervaring in de jeugdsector, als opvoeder, jeugdconsulent, afgevaardigd-beheerder van VVJ (nu Bataljong) en kabinetchef voor Vlaams minister van Jeugd Bert Anciaux (2004-2009). Hij promoveerde tot doctor in de sociale wetenschappen (KU Nijmegen). Vandaag is hij docent (VUB) en zelfstandig consulent, en hij onderzoekt, begeleidt en publiceert over sociale, culturele & jeugd(werk)thema's en overheidsbeleid. Zijn laatste boek is 'De kracht, niet de klacht. Visies op jeugd, jeugdbeleid en jeugdwerk'. Lees mee door enkele kerngedachten uit deze laatste publicatie.

Zowat een derde van onze bevolking is jonger dan 25 jaar. Ongeveer een derde van ons leven speelt zich af voor ons 25e jaar. Die verhoudingen gaan over de ‘jeugd’, de leeftijdsgroep van de groeiende mens, van totaal afhankelijk ukje naar de volwassenheid. Juristen, psychologen, pedagogen, sociologen, artsen en ander fraai volk verdelen deze categorie nog in subgroepen: ze beschrijven leeftijdsfasen, gemiddelde ontwikkelingen in groei, vaardigheden, opvattingen enz. En op de dag van hun 18e verjaardag zijn jonge mensen wettelijk helemaal handelingsbekwaam.

Indrukwekkende aandelen die zich niet evenredig vertalen in de publieke en politieke aandacht. Hoewel. De inspanningen die onze gemeenschappen leveren voor onderwijs en de bestrijding van onwelzijn, zijn budgettair en administratief zeer omvangrijk. Blijkbaar vinden wij, zowel overheden en burgers, dit een verantwoorde prioriteit. Nooit eerder in de menselijke geschiedenis besteedde een georganiseerde samenleving zoveel aandacht aan jonge mensen. Op tal van terreinen. Het wordt interessant om deze inspanningen te verklaren: waarom deze prioriteit en vooral hoe wordt ze ingevuld? Hoe evolueert de visie op jonge mensen in een alsmaar hollende maatschappij?

Te veel om in het bestek van een boek, laat staan een artikel te benaderen. Vandaar deze drie beknopte delen, in een Vlaamse context:

- 1. Een reflectie in tijd en ruimte:** wat kan er in algemene termen over de jeugd van vroeger en nu worden gezegd? Hier duiken nogal wat schijnbare tegenstellingen op.
- 2. Hoe zit het met het jeugdwerk, als een beperkte maar interessante kavel in het grote landschap van jeugdbeleid?** Onmiskenbaar een krachtig ideologisch concept. Misschien wel bedreigd?
- 3. Tenslotte: hard op de tong.** Wat loopt er fout, waarom en wie draagt hier de horens? Een dwarse analyse, niet gestoord door veel terughoudendheid.

1. Een snelle reflectie op de positie van jongen mensen

Alsmar paradoxen, schijnbare tegenstellingen

We weten het niet, hoe onze verre voorvaders, tot tienduizenden jaren geleden, met hun kinderen omgingen. Natuurlijk speelden er **instincten** ter bescherming. Die delen we met andere levende wezens. Maar mensen overstegen deze automatisen. Ze dachten snel na over het opgroeien. Want **reflectie** maakt een mens tot mens, een redelijk wezen dat oordeelt over goed en kwaad. Dat daarom ook onredelijk kan worden.

Zeker waren kinderen een **collectieve verantwoordelijkheid** van de clan, de oervorm van menselijk samenleven. Er ontstonden **afspraken, rollen** werden verdeeld. Opvoedingspraktijken groeiden en konden sterk verschillen. Tussen de clans, maatschappelijke klassen, leeftijdsgroepen ... en zeer zeker tussen de geslachten. Kortom, **tussen culturen**. De eerste geschreven bronnen illustreren dit. Ze regelen bv. het omgaan met erfenissen, waar (oudste) zonen centraal stonden. Naarmate mensen zich in grotere gemeenschappen (steden) verzamelden, nam het aantal leefregels – snel vertaald in wetten – toe. Jonge mensen kregen daarin steeds meer een plaats.

Een **eerste pedagogische paradox** komen we tegen: vertrekken we vanuit kracht of klacht? Een wat prangende maar schijnbare tegenstelling. Daarin verzeilt het denken over en werken met jonge mensen vanzelfsprekend. Bewuste opvoedingspraktijken laveren altijd tussen verschillende inspiraties. Bijvoorbeeld vanuit **een overheersend optimisme (de kracht), of juist vanuit een pessimisme (de klacht)**. Geen van beide kan extreem worden toegepast. Het gaat altijd over een genuanceerde plaats tussen beide uitersten, met als belangrijke vraag: welke schaal in de balans weegt het meeste door?

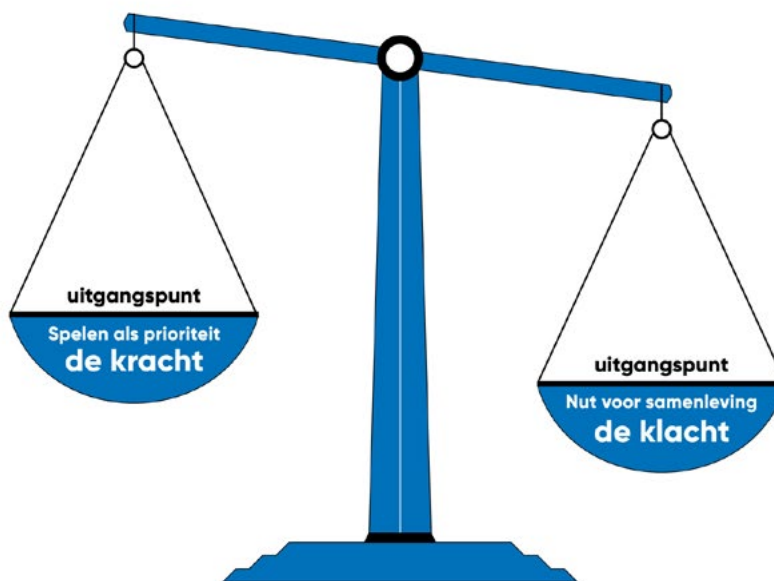

Bovenstaande paradox laat zich bijna nooit in extreme keuzes vangen. Toch kan men in bepaalde tijdsvakken of culturen een overheersende inspiratie duiden. Algemeen leveren de geschreven bronnen over jeugd, tot en met vandaag, een overheersend 'klachtendiscours'. Er zijn zeker ook periodes en ook wel gemeenschappen, waar de kracht en het optimisme sterker doorwogen.

Bij het analyseren van de verhouding samenleving – jeugd duikt snel een tweede en verwante paradox op, gekoppeld aan het begrip 'nuttigheid'. **Waarom ge- of verbiedt de samenleving iets aan jonge mensen?** Er zijn twee uitersten in deze schijnbare tegenstelling: **is het een prioritaire vraag/ nood vanwege de samenleving of eerder een dringende vraag/nood door jonge mensen zélf** geuit. Natuurlijk zijn ook deze uitersten niet altijd tegengesteld. Men kan onmogelijk voor één prioriteit kiezen. Het gaat altijd over evenwicht tussen beide uitersten ... en hoe dit evolueert

Beide paradoxen zijn **van alle tijden en culturen**. Daardoor kunnen ze in elk tijdssegment worden geobserveerd naar hun verhouding: **welk uiterste overheerst, zijn er verschuivingen en met welke gevolgen?** Het is duidelijk dat een analyse van de actuele situatie (al decennia of misschien wel eeuwenlang) een beeld geeft van een verstoord evenwicht, want beide uitersten zijn niet in evenwicht. Zo ziet de balans van de twee paradoxen er nu uit:

Deze balans is een **moraliserende analyse**: ze interpreteert de (huidige) maatschappelijke positie van jonge mensen veel meer in functie van **de klacht en het prioritair nut voor de samenleving**. Dit ten koste van de meer hoopvolle - en ook wel meer horizontale en dus minder hiërarchische - verhouding van de jeugd versus de gemeenschappen waarin ze leeft en groeit.

Dit betekent geenszins het afwijzen van een alerte, zelfs behoedzame benadering, maar duidt op een overwicht daarvan. Dat is ook aanwezig in het maatschappelijk waardenkader dat regeert. De nood aan sociaal wenselijke attitudes en uiteenlopende nuttige vaardigheden overheerst. Zeker in wat overheden en vele pedagogische systemen (onderwijs, hulpverlening en zorg) aan beleid ontwikkelen. Het geloof in de kracht én de noden die kinderen en jongeren uiten wegen systematisch lichter dan deze van de goegemeente. Goedbedoelend, uiteraard.

Almaar meer apartheid ... ook een paradox?

In het overgrote deel van de prehistorie en geschiedenis, over vele duizenden jaren, leefden mensen in clans en stammen. Die verhielden zich in allerlei biologische en culturele verbanden tot elkaar. Kinderen waren een vanzelfsprekend onderdeel, onder **collectieve verantwoordelijkheid**. De uitspraak 'it takes a village to raise a child' illustreert dit.

De **zonen van de topklasse** (adel, rijken) maakten altijd een uitzondering. Zij werden na hun kindertijd uit de 'normale' sociale context gehaald om zich apart te bekwamen in tal van specifieke vaardigheden. Deze waren lang gericht op vechttechnieken, daarna uitgebreid met een intellectuele vorming.

Het weids verspreide **analfabetisme** heerste erg lang, tot aan de mondjesmaat invoering en veralgemening van **de leerplicht** laat 19de eeuw. **Universiteiten** ontstonden en verspreidden zich vanaf de latere middeleeuwen, alleen voor jongens uit de elite of uitzonderingen met een buitengewone begaafdheid.

De moderniteit, in razende snelheid ontwikkeld vanaf medio 19e eeuw tot op vandaag, veroorzaakte heel wat **breuken in de traditionele verhoudingen tussen jeugd en samenleving**. De industrialisering eiste steeds meer en beter geschoolde werkkrachten. De verstedelijking vermorzelde de rurale clans en dorpsgemeenschappen. De impact van o.a. socialisme en democratie beïnvloedde de positie van kinderen (afschaffen van kinderarbeid, leerplicht) en ook jongeren (wijzigende leeftijdsgrenzen qua strafrechtelijke en burgerrechtelijke meerderjarigheid).

België en steeds nadrukkelijker de deelstaten werden bepalende actoren in een welvaartsstaat. Daarin kregen **kinderen en jongeren een belangrijke plaats**: vanaf de jongste leeftijd (het Nationale Werk voor Kinderwelzijn), tot uitdijende onderwijsmogelijkheden (leerplicht tot 18 jaar in 1983, recente verlaging vanaf 5 jaar). Vele wetenschappelijke disciplines specialiseerden zich in jonge mensen, niet alleen de medische ook de sociale en culturele aspecten kregen nadrukkelijk aandacht.

Dit alles leidde naar steeds meer **zones waar jonge mensen in een apartheid werden samengebracht**. De meeste recente illustratie is de buitenschoolse kinderopvang. Scholen zijn er allang, ook bij zorg en welzijn en zeker bij justitie overheersen heel aparte systemen. Die zijn vaak quasi volledig gefinancierd door overheden en bevolkt met gespecialiseerde beroepskrachten.

Vanaf late 19de eeuw ontwikkelt zich het **jeugd- en jongerenbewegingswerk**. Ze zijn dan quasi 100% verzuild, dus zwaar ideologisch gedirigeerd, maar kenmerken zich toch door hun prioriteit voor spel, spelen en de betrokkenheid, zelfs verantwoordelijkheid van vrijwilligers. Vaak jong en erg geëngageerd. Zeker vanaf de golden sixties verwerft de vrijetijdsbesteding veel aandacht. Het aanbod diversifieert sterk.

Zeker in de meest recente eeuwen wordt een sterk toenemende apartheid voor jonge mensen vastgesteld. De clans verdwenen en maakten plaats voor **kerngezinnen** (in grote diversiteit), maar de kinderen worden voor heel veel aspecten uit het gezin gelicht en aan meer **collectieve initiatieven** toevertrouwd. Soms wettelijk verplicht, vaak uit eigen keuze van ouders.

In stijgende mate verwerven jongeren en kinderen meer impact op de invulling van de **(vrije)tijdsbesteding**. De grote **invloed van leeftijdsgenoten** gaat ten koste van meer traditionele milieus, zoals gezin, school en arbeid.

De inspiraties van al dit aanbod kunnen duidelijk in de eerder beschreven pedagogische paradoxen worden afgewogen: **combinaties van een optimistische, ruimte scheppende en een meer behoedzame, zelfs argwanende en grensbepalende aanpak**. Het staat wel buiten kijf dat westerse, bij uitstek Belgische en Vlaamse overheden, **ontzettend veel geld vrijmaken voor opvoeding-ondersteuning**, zeker voor onderwijs (competentie en marktgericht), zorg en bescherming (toch eerder defensief).

Toch blijft het, zeker voor jeugddeskundigen, een steeds terugkerende vraag: **hoe evolueren de evenwichten tussen de soms tegengestelde opvoedingsdoelen?** Welke uitersten in de paradoxen overheersen steeds meer of minder? **En wat is nu beste voor kinderen, jongeren en hun maatschappij?** Bestaat er wel een gedeelde, algemeen geldende visie op jonge mensen? De antwoorden kunnen niet anders dan ideologisch, normatief en moraliserend klinken.

Een illustratie bij deze paradoxen: de meerderjarigheid

Jonge mensen (mannen) kregen altijd aandacht van juristen, niet in het minst in functie van erfenissen en voor de toegang tot publieke mandaten. Daarbij deden de **leeftijdsgrenzen** hun ingang. Die begrepen vanaf of tot welke leeftijd er rechten of plichten golden. Deze bepalen of iemand minder- of meerderjarig is.

Zeker vanaf de 19de eeuw kregen er twee vormen van meerderjarigheid gestalte: de **burgerrechtelijke** (vanaf welke leeftijd mag iemand volwaardig zaken doen, leningen aangaan, handel drijven enz.?) en de **strafrechtelijke** (vanaf welke leeftijd wordt iemand die de wet overtreedt behandeld als een volwassene?). Daarbij geldt dat meisjes/vrouwen tot voor kort over minder rechten beschikten (o.a. binnen het huwelijk). Het is opvallend dat beide vormen van meerderjarigheid een **tegengestelde evolutie** kenden.

De strafrechtelijke meerderjarigheid vertoont een stijgende leeftijd. Enkele eeuwen geleden konden kinderen vanaf 10 jaar al op een volwassen straf rekenen. Dit evolueerde naar 16 jaar (tot 1965). Momenteel is de strafrechtelijke meerderjarigheid bepaald op 18 jaar.

Daarbij speelde Wet op de Jeugdbescherming uit 1965 een grensverleggende rol. **Pedagogische principes** bepaalden – veel meer dan strafrechtelijke – de behandeling van jonge mensen die over de schreef gingen. Preventie werd een prioriteit.

Deze jeugdwet van 1965 **verving het begrip ‘straf’ door ‘maatregel’**. Deze pedagogische inspiratie is vandaag grotendeels verdwenen. De balans sloeg later duidelijk door naar de meer defensieve, grensbepalende en straffende kant.

In 2006 kwam immers de hervorming van het jeugdbeschermingsrecht. Dat stelde dat kinderen vanaf **12 jaar straffen konden krijgen**. Algemeen daalde de bescherming van de delinquente minderjarige en kreeg de aard van het misdrijf veel meer gewicht in vergelijking met de psychosociale aspecten. De Vlaamse overheid liet zich zwaar inspireren door het zogenaamde sanctierecht - taalkundig fout, sanctie betekent bevestiging - waarbij de straf centraal stond.

De burgerrechtelijke meerderjarigheid daalde gestaag tot 18 jaar. Daardoor werden 18-jarigen als volwaardige handelspartners beschouwd (voor leningen, als bedrijfsleiders ...). Dit sorteerde zeker een emanciperend effect, hoewel ook weloverwogen economische belangen de jonge consument koesterden.

Hoe kunnen we deze ontwikkelingen een actuele plaats geven? De basisvraag klinkt helder: **waarom trekt men absolute grenzen ... en waarom op een bepaalde leeftijd?** De redenen worden zeker beïnvloed door een tijdsbeeld, sociale en culturele bovenstromen. Opvattingen daarover veranderen door de tijd. Een absolute leeftijdsgrens probeert om een ‘gemiddelde’ te vangen.

Onze samenleving zette de volwassenheid (letterlijk: volgroeid) op **18 jaar**. Zo’n gemiddelde is altijd een beetje fout, maar – zoals wetten willen – wordt er een quasi ondoordringbare leeftijdsgrens gelegd. Die kan alleen uitzonderlijk wijzigen. Zo kan een minderjarige door de rechtbank worden doorverwezen naar het gewone strafrecht of de meerderjarigheid kan worden uitgesteld of afgelast (bv. bij ernstige mentale beperking).

De leeftijdsgrens op 18 jaar oogst wel wat **kritiek**. Enkele parlementsleden stelden eerder voor om de strafrechtelijke meerderjarigheid te verlagen. Zeker als de media berichten over minderjarigen die vreselijke daden stellen, dan komt er snel geblaf – van rechtse signatuur – om bv. **vanaf 16 jaar volwaardig te straffen**. Deze tendens scoorde bij het aangepaste Vlaamse jeugdsanctierecht. Anderzijds zijn er ondertussen succesvolle ingrepen om onderdelen van de burgerrechtelijke

meerderjarigheid te verlagen, bv. **het geven van stemrecht vanaf 16 jaar**. Deze discussies blijken altijd meer politiek dan pedagogisch geïnspireerd.

Er klinkt een weinig gehoorde stem die pleit voor **een verhoging van de strafrechtelijke meerderjarigheid**. Dit pleidooi baseert zich op enkele feiten. Recente wetenschappelijke inzichten bewezen dat de hersenontwikkeling bij mensen maar stopt rond gemiddeld 23 jaar. Daarbij volgroeit een deel van de hersenen, de frontale kwab, het laatst. En juist daar zit de aansturing van driften, het onderkennen van gevaar, het maken van ethische keuzes enz.

Alle wetenschappers zijn het eens dat jonge delinquenten die in de gevangenis belanden er altijd slechter uitkomen. Zo'n straf blijkt erg negatief voor zowel hun zelfbeeld en hoopvolle toekomst als voor de samenleving (recidive). Gebaseerd op de feiten zou het logisch zijn om de **strafrechtelijke meerderjarigheid op bv. 24 jaar te brengen**. Of minstens een aparte juridische en psychosociale behandeling voor jonge delinquenten verplichtend te maken. Het is opvallend hoe weinig deze laatste stem gehoord wordt, ook niet door bv. de Vlaamse Jeugdraad.

2. Het jeugdwerk in Vlaanderen, hoopvol in de schaduw?

Even terugblikken

Jeugdwerk en ook jeugdbeleid zijn recente termen. Die verschenen in de jaren zeventig. Tot die tijd beperkte men zich tot de 'jeugd- en jongerenbewegingen', 'jongerenwerk' en de 'openluchtkuren' (die helemaal welzijnsbepaald waren). Vanaf de jaren zestig doken jeugdhuisen en jeugdateliers op. Sport en cultuur ontwikkelden zich apart, soms ook met een duidelijk jeugdaccent.

Al deze fenomenen vonden hun wortels in een **combinatie van inspiraties**: bescherming van de moraliteit (verstedelijking, industrialisering), het 'winnen van de ziel van het kind' of de sterk politiek-ideologische benadering (verzuiling), de fysieke gezondheid (kampen en speelpleinen) en zeker ook de artistieke, speelse vorming van jonge mensen.

Tussen de twee wereldoorlogen kregen deze initiatieven een sterke plaats als ideologisch wingewest voor zowat alle politieke stromingen. Deze sterke **verzuiling** bleef werkzaam tot diep in de zoste eeuw (en heeft nog zichtbare effecten).

Vanaf de jaren zestig (het mythische '68) veranderde de situatie ingrijpend, omdat ook de **maatschappelijke stromingen wijzigden**. De verzuiling verloor langzaam en uiteindelijk grotendeels z'n ordenend effect. Dit betekende voor de jeugd- en jongerenbeweging een shock. Ze verloren een groot deel van hun impact. Sommigen overleefden dit niet.

Anderzijds doken **nieuwe vormen van jeugdverenigingen** op, die gretig en succesvol rekruteerden omdat er steeds meer vrije tijd kwam. De term 'jeugdwerk' werd de verzamelnaam van steeds meer en diverse jeugdverenigingen. Daarbij bleven de jeugdbewegingen veruit het grootst in aantal.

In de eerder depressieve jaren tachtig werd het jeugdwerk ook expliciet ingeschakeld **om 'onwelzijn' te bestrijden**. Want de verzorgingsstaat verkeerde in crisis, dus alle hens aan dek om de problemen te bestrijden. En men ontdekte er steeds meer: achterstelling in verpauperde wijken, toenemende armoede, racisme en pijnlijke verrechtsing enz.

Enkele tientallen plaatselijke jeugdverenigingen, vooral jeugdhuisen, specialiseerden zich in **'moeilijke' doelgroepen**, meestal met migratieachtergrond. Ze werkten met beroepskrachten. Ze verbreedden de variatie in het jeugdwerk en werden hierin door Vlaanderen ondersteund.

Vanaf de jaren negentig manifesteerde het Vlaamse jeugdwerk, in het bijzonder de jeugdbewegingen, zich terug zelfzeker en met opnieuw groeiende belangstelling van kinderen en jongeren. Er tekende zich **een nieuwe identiteit af, die tradities combineerde met een actueel profiel.**

Ondertussen wijzigden ook de omstandigheden voor het jeugdwerk sterk. De nieuwe Vlaamse overheid (vanaf 1970) en zeker de lokale besturen creëerden **een specifiek beleid voor de ondersteuning van het jeugdwerk in z'n diversiteit aan werkvormen en niveaus** (landelijk, provinciaal, plaatselijk). Deze belangstelling vertaalde zich in meer subsidies en diensten voor de ondertussen vele duizenden lokale en tientallen landelijke jeugdwerkinitiatieven. Er groeide een visie op geïntegreerd jeugdwerkbeleid, van plaatselijk tot internationaal. De Vlaamse omvattende aanpak gold als een **internationale inspirator.** Toch even.

Het Vlaamse jeugdwerk: autonome en jonge vrijwilligers, het speelse plezier van samen jong zijn

Begin jaren negentig, na ruim tien jaren depressie, vond het jeugdwerk zichzelf terug uit: **een revival.** De kern van de nieuwe identiteit bestond uit het succesvolle samenspel van enkele eigenschappen: **ontvoogding en autonomie,** overvloedig (be)geleid door **jonge vrijwilligers en de nadruk op het speelse, het samen jong zijn** ('de nuttige speelsheid en speelse nuttigheid' zoals D. Wildemeersch die noemt).

Ondanks de algemeen oprukkende verzakelijking, bevestigde het jeugdwerk generatie na generatie deze kenmerken. Deze verbonden **een gezamenlijke identiteit, terwijl er toch een grote diversiteit aan werkvormen ontwikkelde.** De jeugdbewegingen bleven veruit de meest verspreide vorm, maar ook speelpleinwerk, vakantiekampen, jeugdhuizen ('jongerenclubs'), politieke jongeren en een beperkt aantal **werkingen met 'moeilijke doelgroepen'.**

Deze laatste, zo'n kleine 100 initiatieven (op de ruim 5.000 lokale jeugdwerkverenigingen), professionaliseerden. Ze vormen zo een aparte subgroep, waarbij de subsidiecontracten (convenanten) met de lokale besturen bepalend zijn.

De Vlaamse overheid verfijnde z'n **ondersteuningsmechanismen** (decreet jeugd- en kinderrechten-beleid) en zorgde voor een combinatie van landelijk **eerstelijnswerk** (rechtstreeks werken met kinderen en jongeren) en een ruim netwerk aan **tweedelijnswerk** (ondersteuning van het eerstelijnswerk, vooral lokaal). Daarop werd ook een 'hoed' gezet, met De Ambrassade (inbegrepen Vlaamse Jeugdraad) en JINT.

De **gemeentebesturen realiseerden vanaf de jaren zeventig een spectaculaire groei,** met een heel eigen jeugd(werk)beleid. Daarin stond de ondersteuning van de vrijetijdsbesteding centraal, met een absolute **prioriteit voor het private jeugdwerk.**

Aanvullend legden ondertussen alom verspreide jeugddiensten ook de nadruk op **eigen programma's, vooral speelpleinwerkingen, Grabbelpas en jeugdcentra** (met vaak ontmoetingskansen). De VVJ, nu Bataljong, zorgde voor emancipatie en begeleiding daarvan, met de nadruk op een meer integraal lokaal jeugdbeleid, met aandacht voor participatie (jeugdraden), informatie, mobiliteit en diverse cultuur- en welzijnsprojecten.

Het Vlaamse jeugdwerk als ideologisch concept

Ondertussen meer dan drie decennia positioneert het jeugdwerk zich als een apart en erg specifiek aanbod voor de vrijetijdsbesteding van honderdduizenden kinderen en jongeren. Deze meer dan vijfduizend lokale en zo'n honderd landelijke initiatieven, ongeacht hun aard, zijn duidelijk

pedagogische interventies. Ze richten zich heel doelbewust en uitsluitend tot jonge mensen, voor de lokale initiatieven grofweg tussen 4 en 25 jaar.

Op het landelijk niveau zijn er ook wat oudere jongeren actief, maar in grote meerderheid wordt het Vlaamse jeugdwerk (be)geleid door bijzonder **jonge mensen**. Deze zijn voor ruim **90% vrijwilligers**. Beroepskrachten zijn zeldzaam, ze werken vaak bovenlokaal of als beroepsjeugdwerker in lokaal jeugdwerk met bijzondere (moeilijke) doelgroepen. Deze twee eigenschappen (jong en vrijwillig) vormen basiselementen in wat men probleemloos als een ideologisch geheel mag beschrijven: jeugdwerk kenmerkt zich door dit **pakket aan gedeelde waarden** en verzamelt een aantal kenmerken.

Er is de eigenschap **autonomie**: de (jonge) verantwoordelijken die in overgrote mate zelf hun project inhoud en vorm geven en tegelijkertijd respect betonen voor de zelfbeschikking van hun deelnemers. De hiërarchische verhouding tussen jeugdwerkers en hun doelgroepen zijn veruit het meest horizontaal van alle pedagogische systemen (cf. onderwijs, zorg, gezondheid en uiteraard justitie). De snelle opvolging van de jonge jeugdwerkers (zeker de vrijwilligers) waarborgt ook een grote **dynamiek** en het steeds heruitvinden van het jeugdwerk, weliswaar met respect voor de tradities, die niet verlamdend werken.

Er speelt heel sterk de vrijwilligheid, geen vrijblijvendheid. De **keuzevrijheid** staat centraal, ook al kan die bij jonge kinderen wel geleid worden door bv. ouders. Hoewel, kinderen positioneren zich ook in gezinsverband steeds autonomer, het zullen vooral de ‘peers’ zijn die keuzes mee bepalen.

Spelen en speelsheid zijn het overheersende leidmotief, (d)wars van de alom benadrukte maatschappelijke nuttigheid in bv. onderwijs of welzijn. Het proces van zich amuseren, zich engageren, zich ‘gooien’, overheerst de mogelijke dienstbaarheden aan bv. carrière, vaardigheden enz. Het proces is meestal veel belangrijker dan het product of resultaat. Sporten, cultuur beleven, sociaal engagement ... ze zijn uiterst belangrijk, maar vooral omwille het ‘doen op zich’.

Juist daarom (ook een paradox) levert het jeugdwerk, zeker voor de jeugdwerkers, zoveel competenties. Die vergaren ze spelenderwijs, zowel sociaal, organisatorisch en pedagogisch. Ook daarom is het jeugdwerk onvergelijkbaar preventief voor tal van ongewenste gedragingen en levert het **grondstof voor heel wat competenties**. Hoe meer deze worden geëxpliciteerd, hoe minder werkzaam ze worden.

Het Vlaamse jeugdwerk biedt daarom een onvergelijkbaar aanbod, waar het ‘samen jong zijn’ in alle aspecten centraal staat. Het beneemt daardoor een wat uitzonderlijke positie in Europees verband. Het heeft een sterk verschillend profiel van wat bv. in Angelsaksisch-geïnspireerde landen aan (vooral professioneel) jeugdwerk wordt geboden.

Hip hoera ... met wat voorbehoud

Het Vlaamse jeugdwerk verdient veel appreciatie, vooral voor de tienduizenden jonge mensen die zich daar vrijwillig en met veel goesting in engageren. Het ideologisch concept klinkt fris en erg prikkelend, omdat het zo duidelijk **ingaat tegen overheersende maatschappelijke tendensen**. Want erg jonge mensen hebben de leiding.

Daarom verhoudt jeugdwerk zich meer relax en zelfs **terughoudend tegenover de beheersingslogica die in andere pedagogische concepten de leidraad werd**. Veiligheid, de nadruk op nuttigheid, de professionalisering en specialisering, commercialisering e.a. zijn hedendaagse leidmotieven. Die gaan het jeugdwerk grotendeels voorbij. In dit opzicht is het jeugdwerk een beetje een anachronisme, niet passend in het tijdsbeeld.

Dit wordt maar duidelijk als je het vergelijkt met alles wat zich stringent en rigide ontwikkelt rond de

buitenschoolse kinderopvang. Daar overheersen betutteling, een fetisjisme voor hygiëne en quasi 100% professionalisering. Deze uitzonderlijke identiteit wordt nog duidelijker als met de Vlaamse jeugdwerkvariant vergelijkt met de meeste **internationale praktijken**, waar professionalisering en de nuttigheid in het bestrijden van onwelzijn overheersen.

Hoe lang kan het Vlaamse jeugdwerk zijn vrijplaats behouden? Houdt dit ideologische concept stand in een maatschappelijk bestel dat in vele opzichten tegengesteld werkt? Juist daarom vraagt het een bijzondere aandacht, wellicht ook **bescherming, zonder betutteling of overdreven knuffels**. Een accuraat jeugdwerkbeleid respecteert de eigenheid, luistert en overlegt, creëert steeds opnieuw kansen en reageert alert op bedreigingen.

Jeugdwerk en jeugdbeleid als ongelijke tandem

Vaak worden de begrippen jeugdbeleid en jeugdwerk gelinkt, hoewel ze totaal van elkaar verschillen. Jeugdwerk is (maar) een bescheiden kavel in een veel ruimer landschap, waar onderwijs en welzijn de grote slokops zijn. Jeugdbeleid wordt gedefinieerd als **'het geheel van inspanningen van een overheid specifiek naar jonge mensen gericht'**, kortom een breed en zwaar begrip. Voor sommigen ondraaglijk.

Het is daarbij wel opvallend dat de grootste pleitbezorgers voor meer samenhang in het jeugdbeleid (geïntegreerd, complementair...) altijd uit het jeugdwerk stamden. Vanuit hun bescheiden positie ijveren ze daar al tientallen jaren voor. Dit mondde uit, althans voor Vlaanderen, in de verplichting om elke legislatuur één omvattend jeugdbeleidsplan te maken, opdracht van de coördinerende minister. Sinds 2000 gebeurde dit ononderbroken, dikke proficiat.

Toch moet de **slagkracht daarvan bijzonder kritisch worden bevestigd**. De collega-ministers van onderwijs en welzijn, zwaargewichten qua jeugd, zijn absoluut niet geïnteresseerd en verdedigen enkel de eigen winkel, doofstom voor het bredere jeugdbeleid. Het lijkt, na 20 jaar, de hoogste tijd om deze eerder voluntaristische keuze radicaal te beschouwen. Zijn de believers eerder naïevelingen, of verdient het concept jeugdbeleid vernieuwde animo?

3. HarD op de tong. Wat en wie bedreigt (bedriegt) het Vlaamse jeugdwerk / jeugdbeleid?

Fierheid op het Vlaamse jeugdwerk kan, mag. Moet. Velen delen deze analyse en monken goedkeurend bij het beschouwen van het krachtige, unieke ideologische concept. Toch lijkt de Vlaamse overheid al meer dan een decennium afstand te nemen van wat ooit een slagkrachtig en succesvol jeugdwerkbeleid was. De volgende punten bewijzen ronduit tragisch hoe de Vlaamse overheid het jeugdwerk langzaam laat verloederen, althans qua visie en maatregelen. Het meest cynische aan deze analyse: onze geëerde overheid is zich daarvan zelfs niet bewust.

De Vlaamse overheid: handrem op en ongestoord door enige betrokkenheid

Een opsomming van recente en opvallend negatieve beslissingen door de Vlaamse overheid, met een funest gevolg voor het jeugdwerk en het jeugdbeleid:

- › **Er is de castratie van het decreet lokaal jeugdbeleid.** Vanaf 1995 stelde de Vlaamse overheid zo'n 20 miljoen euro ter beschikking voor het jeugdbeleid van de Vlaamse gemeenten (en VGC). Om van deze subsidie te genieten golden er eenvoudige spelregels, o.a. het

participatief opstellen van een 3-jarenplan waarin alle inspanningen voor de jeugd werden verzameld, dit plan formeel op de gemeenteraad goedkeuren, het transparant organiseren van de subsidiëring en dienstverlening en hierover rapporteren. Eerst en vooral lokaal, ook aan de Vlaamse Overheid. Door het aanhoudend gedram over planlast (planlust bestaat toch ook?), slaagden de VVSG en de Vlaamse ministers van Binnenlandse Zaken erin om systematisch en uiteindelijk ook drastisch (2016) dit decreet te vernietigen. De middelen (ruim 1/3e van alle Vlaamse middelen voor het jeugdwerk) verdampen in de reguliere financiering van de gemeenten. In één klap verdwenen zowel de geormerkte middelen (die alleen voor jeugd mochten gebruikt worden), de participatieve planpraktijk en de politieke lokale relevantie. Een evaluatie daarvan gebeurt niet ... ondanks het voorleggen van een gedetailleerde strategie aan de SARC.

- › **Na 2010 besliste de Vlaamse overheid om het bestaande systeem van dataverzameling af te schaffen.** Dit ontstond begin jaren 90 en werd sindsdien hondstrouw elke 3 jaren geüpdatet. Men claimde om dit in de vrijetijdsmonitor opnemen. De resultaten zijn pijnlijk duidelijk: de langetermijnreeksen van getelde plaatselijke jeugdvoorzieningen stopten abrupt, de nieuwe inventaris is schabouwelijk slecht geënt op jeugdwerkpraktijken, tal van zaken verdwenen eruit. Zelfs de meest basale kennis, vooral interessant omwille de longitudinale reeksen, is definitief afgevoerd.
- › **De Vlaamse administratie voor jeugdzaken (de Vlaamse jeugddienst), ooit het ambtelijke equivalent van Sport Vlaanderen, werd zonder enige consideratie afgeschaft.** In het Departement Cultuur, Jeugd en Media is geen ambtelijke eenheid met de herkenbare en aanspreekbare bevoegdheid jeugd, jeugdwerk of jeugdbeleid meer aanwezig. De gespecialiseerde en vaak erg gemotiveerde ambtenaren spreidden zich over een onoverzichtelijk kluwen van onherkenbare diensten. Ook al heeft dit departement een decretale opdracht om jeugdbeleid te voeren, er is geen gecoördineerde, accurate en vooral ook deskundig-empathische ambtelijke unit meer.
- › De bestaande regelgeving voor jeugd(werk)beleid beperkt zich tot drie decreten, nl. Vlaamse Jeugd- en Kinderrechtendecreet, Bovenlokaal Jeugdwerk en Jeugdverblijfcentra. Zeker het meest recente (bovenlokaal) blijkt kreupel, vergat bv. het bovenlokale belang van speelpleinwerking. **Men moet zich afvragen of er niet beter één gemeenschappelijk, omvattend decreet kan komen.** Daarin graag aandacht voor alle niveaus (ook het lokale), enkele radicale keuzes voor de jeugdverblijfcentra en zeker het oordeelkundig wieden in de bovenbouw. Heerlijk uitdagende klus.
- › Wat met het **decreet op de Buitenschoolse Opvang?** Dit stelt expliciet het belang van de opvang van kinderen in hun vrije tijd, maar **slaagt erin om het begrip jeugdwerk straal te negeren** (behalve in een repliek op het advies van de Jeugdraad). Niet gestoord door enige kennis, legt dit decreet bewust een kader voor een lokaal vrijetijdsbeleid voor de jeugd, zonder enige afstemming met ondertussen bijna vijf decennia ervaring m.b.t. lokaal jeugdbeleid vanuit gemeentelijk en Vlaams jeugd(werk)beleid. Het integreert op generlei wijze in het nochtans ook door Vlaanderen decretaal verplichte Vlaams Jeugdbeleidsplan. De systematiek van Vlaamse geormerkte middelen voor het gemeentebestuur wordt hier geïntroduceerd, terwijl deze tegelijkertijd voor jeugd(werk)beleid werd afgeschaft. Tja.

Hoe is en blijft dit mogelijk? Prioriteiten?

Waarom kon dit alles zo bedreigend evolueren? Deze vraag moet gesteld aan de **vele spelers die hier een onmiskenbare rol vervullen**, te beginnen met de recente Vlaamse regeringen en de leden van de parlementaire commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Maar ook de zogenaamde sector, want nooit tevoren beschikte het jeugd(werk)beleid over zo'n sterke bovenbouw. Het gaat hier over o.a. Ambrassade & Vlaamse Jeugdraad, Bataljong, Jint, Kenniscentrum Kinderrechten, gezamenlijk ruim

100 specialisten in jeugdwerk en -beleid. En de VVSG? Die lijkt hier allang geen bondgenoot meer, als grote pleitbezorger van de afschaffing van het decreet lokaal jeugdbeleid.

Het klinkt wat gek, maar recent was het vooral de minister (respect voor S. Gatz en zeker B. Dalle) die als enige de alarmbel luidde. Edoch, vooralsnog onvermogen om hier bij te sturen, laat staan te herstellen. Hoop doet leven.

Deze kritische vragen zijn eerder gesteld, al vele jaren, op verschillende plaatsen en door diverse kritische observatoren. **De antwoorden klinken dan ronduit slap**, nuancerend dat het allemaal zo erg nog niet is, dat te sterke krachten werkzaam zijn, dat ‘men het te laat wist’. Bij nader toezien blijkt er soms wel verzet geweest, maar op een erg vriendelijke, bijna sussende wijze. Dat is de beste garantie om absoluut geen impact te verwerven. Nogal wat spelers zijn duidelijk bijziend of beangstigd om op een zwarte lijst te belanden. Informeel klinkt gegrom, dat blijft wel binnensmonds. Eigen subsidies eerst!

Hallelujah

Deze bijdrage is soms geschreven met vitriool. De klacht lijkt te overheersen ... maar lees hier vooral een (zoveelste) **poging om de magere terug in vette jaren om te zetten**. Er zijn en blijven veel troeven. Niet in het minst **de kracht van het jeugdwerk met z'n tienduizenden vrijwilligers** op alle niveaus. Zo ook de verspreide restanten van een bevlogen administratie, die misschien door de drang van **minister Dalle** terug wat identiteit en aanspreekbaarheid krijgt? Deze minister weet zeer goed wat er waar mangelt en wil z'n mouwen wel opstropen. Ook de **commissie** – hoewel niet uitmuntend in kennis van en betrokkenheid bij jeugdzaken – biedt een hoopvol bondgenootschap.

Het is vooral aan de **bovenbouwactoren**, die het de voorbije jaren echt lieten afweten, om een gezamenlijk en krachtig front te vormen. Daarbij moeten ook collegae uit andere sectoren, vooral het ruime **cultuurlandschap**, worden geactiveerd. Ook zij lijden ook onder het lagedrukgebied dat de Vlaamse overheid voor zichzelf creëerde. Misschien overheerst teveel een – ingegeven door angst en bedreiging – braafheid, inertie en verkeerd begrepen beleefdheid? **Aux armes jeunes citoyens!**

.....